

Рајко Лукач

ТРИПТИХ О МОМ ТЕТКУ

I

ДЕЖУРНИ КРИВАЦ

У селу није било већег спадала од мог тетка Здравка Пиждрова, а ни већег лопова. Ако је вјеровати нашим сељацима, он је украо и оно што су други однијели. У почетку се љутио што му приписују све крађе, а кад је видио да му је љутња узалудна, окренуо је ћурак наопако и прихватао да је у свему учествовао.

Ако и није био сваком лонцу поклопац, свакоме у селу је стао на жуљ и нико га није волио нити се дружио с њим. Њему то није сметало, чак се поносио тиме, говорећи да је сам и рођен и да све што му је потребно може сам себи да нађе.

Сјећам се скромних сватова, кад је одвео моју тетку на упис у мјесну заједницу. Дошао је да испроси тетку тек што се вратио са прве робије и мој дјед се дуго премишљао шта да учини. Видјевши како га ћерка гледа, и повјеровавши да га је затвор опаметио, преломио се и дао свој пристанак.

Дједов пчелињак је био најбогатији у селу, са десетинама кошница и трнки. Можда не бисмо ни примијетили да нам је нестала једна пчела, да тетка, мјесец дана послје вјенчања, није видјела мужа како нешто довлачи у врећи и склања у шталу. Увече је чаршавом умотала трнку и вратила је на њено мјесто у очевом пчелињаку.

Неколико дана касније тетак је поново урадио исто и, да не види тетка, потопио је кошницу у потоку. Пчеле су излетјеле без матице која је угинула у води, а он се сладио медом из саћа.

Случајно примијетивши пчеле на дрвету како се роје око нове матице, тетка је схватила шта је муж овога пута учинио. Одмах је из тора извела овцу и повела је на повезачи дједовој кући, како би надокнадила штету. Дјед је одбио да узме овцу, чудећи се зашто је зет морао да украде и уништи матицу кад је могао да затражи и добије меда колико му душа жели. Пиждров му је поручио да је њему овако све слађе, па и његов мед, и да би му било драже да није допустио ћерки да се уда за њега, јер би тада и њу украо.

* * *

Милиционери су често долазила у наше село да тражи илегално оружје и тада обавезно свраћали код тетка. Он им је сваки пут признавао да га има, али га сами морају наћи, јер он није толико луд да себе шпија. Тако сам једном сједио у његовој кући и радознано гледао како разваљује пиштољ, чисти га и подмазује, кад тетка повиче из друге собе:

– Милиција, богами! Склањај то, ево их Свети Петар и Микан скрећу у авлију!

– ’Ај, не дери се, проби ми уши, нисам глув – одговорио јој је мирно тетак, склопио пиштољ и окачио га на ексер поред лавабоа, гдје је висио подугачак пешкир којим га је прекрио, а метке умотао у крпу и убацио их у шерпу млијека на шпорету.

Милицајци су читав сат њушкали по кући, пењали се на таван, ишли у шталу и шупу, лупкали по зидовима и бушили сврдлом гдје би им се учинило да зид другачије звони. На крају су одустали и, прашњави и чађави, питали могу ли да се оперу. Тетак им је љубазно рекао да се умију, а његова жена ће, ако имају времена, да им скува кафу. Умили су се и обрисали руке и лице, али пиштољ испод пешкира нису примијетили.

Тетак је набавио и пушку за коју такође није тражио дозволу од власти, јер му је и онако не би дали. Знао је да ће се за карабин брзо чути у Станици милиције и да треба што прије да га сакрије. Тих дана је вјетар сломио највећу и најроднију грану старе крушке у његовом воћњаку. Одвајајући је од стабла, видио је да је срж струнула и да му је средина шупља до коријења. Смислио је да подмазану и конзервисану пушку стави у ту шупљину, а на отвор, гдје се грана одвојила од стабла, сјавио је рој дивљих пчела из шуме. Оне су изградиле саће и притајиле се у деблу.

Није дуго требало чекати Светог Петра и Микана. Кад их је угледао кроз прозор, тетак је поскочио од радости и весело им отворио врата:

– Ви сигурно због пушке – рекао им је умјесто поздрава.

– Откуд знаш? – изненадио се Микан.

– Ех, откуд! Тек што сам је конзервирао и сакрио, комшије ме, ето, пријавише. Нека су, – алал им вјера! Њихово је да буду будни, ваше да штитите државу, а моје да бринем да не останете без посла и улијените се.

– Кад све знаш, могао би нам је и дати – проговри и Свети Петар.

– Даћу вам је, што да не, али морате прво да је нађете.

– Што да је тражимо кад ти знаш гдје је – паметује Микан.

– Е, ту се вараш, Микане. Тако сам је добро сакрио да је ни сам не бих могао наћи. А и кад бих могао, не бих се нипошто мјешао у ваш посао. ’Ајд, попијте по ракију, па нека вам је срећан и берићетан посао!

Сјео је на дрвљаник, пијуцкао ракију из чоканчића и гледао их како тумарају по штали и шупи, буше пластове сијена, разбацују уметерена дрва, бришу зној и псују.

– Станите, станите, тако никада нећете наћи – повикао је кад је испразнио чоканчић. – Можда бисте и успјели да сте довели кера са собом. Овако ја морам да вам помажем. Али да нигдје, ни на суду, не кажете да сам вам помогао. Имам ли вашу ријеч?

– Имаш! – одговорили су углас.

– Е, онда, идите у воћњак па тражите.

– Не лажеш нас? – упитали су углас, подозриво га гледајући.

– Идите па се увјерите! – рече им чешући чекињасти зулуф.

Дебла свих воћки била су окречена и трава око њих уредно покошена, сем старе крушке, која не само да није била окречена, него су коприве и коров под њом добро ижцикљали, да су јој једва пришли. Ударили су штапом по деблу и оно је шупље забрујало. Кад су још угледали изнад себе и рупу од откинуте гране, закључили су да је пушка угурана унутра.

Да би се попели до рупе, затражили су му мердевине:

– Басамаке, богме, нећу дати – мирно је одговорио тетак. – Узмите их од онога који је пушку пријавио.

Отрчали су код комшије и донијели лотре из његове колнице, прислонили их уз стабло и Свети Петар је тријумфално стао да се пење уз њих, а Микан их држи да не падну. Из крушке се зачуло зујање, али они у заносу и журби нису обраћали пажњу на то.

Кад је за прса надвисио рупу, Петар је гурнуо руку у њу, те вриснуо да га је пола села чуло. Тргуно је руку и запрепастио се видјевши да је шака умазана медом, а да му на кожу слијећу пчеле и забадају жаоке. Скочио је на земљу, па су пчеле јурнуле и на Микана. Стуштили су се обојица низ брдо, претичући један другог, до потока у коме је тетак подавио пчеле мог дједа, и обучени скочили у вир.

Тако мокри, наставили су да трче све до раскршћа у Кнежици, узалудно дозивајући домаћине да их повезу у болницу. Кнешпољска амбуланта је већ била затворена и они дадоше све паре које су имали код

себе Ивашу Татића, да овај сиромах упрегне жгољаву кобилицу и одвезе их до града. Лежећи на слами, губили су свијест, презнојавали се, и до болнице обојица добро отекли.

Кад су се послије дужег боловања вратили на посао, добили су командиров цип да оду у Стригову и доведу Здравка Пиждрова да се испита и подигне против њега оптужница што држи непријављено оружје у кући и што је органе народне безбједности довео у такорећи смртну опасност, како су се изразили Петар и Микан док су му стављали лисице на руке.

– Не држим у кући оружје, него у воћњаку, сами сте се увјерили – исправио их је Пиждров, кад су му прочитали налог за привођење.

Неколико дана пред њихов долазак непрестано је падала киша и сеоски путеви су се добро разблатили, али цип је гурао преко рупа без заустављања, све до посљедње и највеће рупе испред раскршћа у Кнежици и изласка на асфалтни пут. Предњи точкови су утонули а задњи се узпразно окретали и бацали блато на све стране. Извели су тетка из кабине и наредили му да гура са Миканом, а Петар се вратио за волан. Тетак је то одбио:

– Јесам ваш сужањ, али не и роб – мирно им је објашњавао. – Ви ме водите на саслушање, а не на присилан рад.

Није вриједило убјеђивање и морали су да пођу Ивашевој кући по помоћ.

Док су се они вратили са кобилом, тетак је из лисица извукао мршаве шаке и побјегао. Могли су само да га псују, газећи блато и напињући се да помогну кобили да извуче цип из јаме.

* * *

Својим синовима и мени тетак је радо причао о затворским данима и апсеницима с којима је био близак, а ми гутали сваку његову ријеч.

Најчешће се присећао Томе Јозића званог Пицан, цимера из ћелије у зеничком затвору, хигијеничара који је чистио канцеларије затворске управе и кога су због његових лоповских вештина цијенили сви зенички робијаши. Још више је добио на цијени кад је, чистећи управникову канцеларију, украо из ормара његову свечану униформу. На управниковом столу затекао је телеграм у коме га обавјештавају да ће Тито допутовати у Зеницу на свечаност пуштања у рад друге високе пећи у ливници и да се у затвору најозбиљније приступи дотјеривању просторија, запослених и затвореника за случај да предсједник одлучи да посјети њихову казнено-поправну установу.

– То је Пицана инспирисало да здипи униформу и сакрије је у нашој ћелији – поносно је причао тетак. – Јао, да сте видјели каква се фрка створила кад је на дан Титовог доласка управник видио да у ормару нема свечане униформе. Одмах је наредио да нас све изведу из ћелија на смотру. Док смо заузимали своја мјеста, појавио се Пицан у украденој униформи и лаганим кораком, испршен као паун, обавио смотру и дао нам вољно. То га је коштало самице, а ми смо били поносни на њега.

Да прекрате дане у ћелији, Пицан га је учио својим вјештинама. Мада се тиме никада није бавио, уз њега је тетак постао веома вјешт у цепању, а онда и у шибицању, које су вјежбали са три празне кутије шибица и дугметом од пицаме. Касније је тетак често, из забаве, приказивао ту вјештину и код куће, тјерајући тетку, мене и синове да погађамо испод које кутије је дугме.

Кад је невољно признао Пицану да су га осудили зато што је крао кокоши, цимер се зачудио што је то тетак радио ноћу и прљао се кокошјим говњима по сеоским кокошињцима кад то може да се лако и чисто обави усред бијела дана. Треба само на пецарошки конац да причврсти зрно кукуруза и са још шаком зрња баци га кокошкама, те кад једна прогута свезано зрно, да повуче лакс и кокош је његова. Пошто се то ради усред дана, сви ће мислити да се лисица дочепала кокоши.

– Човјеку – говорио нам је – без обзира шта му је занимање, потребан је стални тренинг да одржи форму и да други не испредњаче у знању, јер све што се занемари брзо зарђа и заборави се.

Посебно задовољство му је било да показује шта зна и умије пред жениним родитељима и браћом. Тако је пецање кокошију најчешће тренирао скривен у нашим авлијама, па кад ухвати коку, пустио би је да се дотетура у јато тек кад би мама или бака примијетиле да им нека недостаје и почеле да псују, питајући мужеве чему им служе пушке кад им лисица испред носа купи кокоши.

Једном му је у стричевом дворишту пијетао прогутао зрно и тетак га сакрије у шупу док не примијете да га нема. Стрина није обраћала пажњу на кокоши, те од дугог чекања он извади полувоку из џепа и почне да пијуцка, а онда се досјети да понуди и пијетла. Пијетао је закретао главу од огрљка флаше све док му на силу није сасуо неколико капи у грло а онда је кљуцањем стакла стао да тражи још. Тако су тетак и пијетао подијелили пола литре ракије и кад га је пустио у двориште, пијетла су издале ноге и једва се усправио, а кад је навикао на вртоглавицу и дотетурао у јато, непрестано је кукурикао и газио коке. Убрзо је авлија била пуна комшија, који су се чудили што се пијетао тетура и не престаје да кукуриче усред дана, питајући се да ли то не слуги некакво зло.

Тетак се умијешао међу окупљене и мудро им објашњавао како је пијетао сигурно пијан, јер је кљуцао опало воће које је сада ферментирало у његовом желуцу и неће се смирити док се не отријезни. Повјеровали су му, прекрстили се, плуцнули за сваки случај и отишли свако својим послом, а тетак је сачекао да попије кафу са шурњајом.

* * *

Земљорадничка задруга је по веома високој цијени откупљивала стабла трешње, ораха и храста. То је навело и тетка да се преломи и одлучи да прода орах који је у дворишту засадио његов прајед за рођење првог сина. Када га је претестерисао ниско изнад коријена и орах се бучно стровалио на земљу са огромном крошњом, изненадио се видјевши да је готово цијело дебло шупље. То га није обесхрабрило. Окресао је гране ораха и, пошто је на робији учио резбарски занат, од најдебље изрезао и изрезбарио два чепа којима је прикрио шупљине.

Комшије су га оговарале што је срушио породичну светињу, а и за видјеле на парама које ће добити за њега, јер дебље дрво још није било довежено на задружну дрварницу. Кад га је Срето Ећим кубичирао, сјатили су се многи доколичари, да чују има ли у њему три кубика. Било је и нешто више. У том нагађању Срето није много загледао трупац, написао је тетку признаницу а он похитао на благајну да подигне новац.

Чувши од Срете колики је орах срушио Пиждров, управник је и сам дошао да га види и увјери се да је доброг квалитета. Одушевио се и заборавио да с њим треба увијек бити на опрезу, јер никада ништа није продао задрузи а да није покушао да подвали. Пужеве је пуштао да пужу по пијеску како би били тежи, или би за своју телад непријетно натезао сточну вагу и увијек је имао најтеже товљенике.

Кад су дошли камиони да одвезу дебла у дубичку пилану, зубац кра-на закачио је чеп у тетковом ораха и сломио га. Да се због тога дебло није опасно зањихало и накривило, те га је требало чакљама подупирати, па и пењати се у приколицу и окретати га рукама, не би се шупљина још примијетила. Одмах су позвали управника и кубичара, који су занијемили од муке и само махали рукама у невјерици.

Управник је све учинио да се брука не рашири а „племенити орах” је исјечен у дрво за огрјев. Послије се причало да је шупљину примијетио и лугар, кад је чекићао стабло, али га је тетак поткупио с нешто новца, а и запрјетио карабином да ћути.

Тетак и његов стриц су се толико посвађали због међа, да су обојица одјурили кућама да узму пушке. Стриц је са ловачком двоцјевком залегао иза једне, а он иза друге међе са карабином. Испалили су неколико метака један повише другог, а онда се тетак продерао:

– Не дижи ту луду главу, стриче, да ти је не бих просвирао као бундеву!

Тако се стриц морао мало помаћи, да има бољи заклон, али му је притом босо стопало разровало мравињак и мрави су стали да му миле по нози. Одигао је пету да их отресе и тад га је синовац погодио у њу. Стриц је стао да кука, а синовац је притрчао, поцијепао кошуљу и преврио му рану.

– Јесам ли ти лијепо рекао да се боље сакријеш – говорио је стрицу док га је носио у своју авлију, да га коњским колима одвезе у болницу. – Шта си имао да млатиш том петом? Мислио си да не могу да је погодим? Па ја сам, човјече, у рату гађао мишје рупе на швапским и усташким бункерима, а да не погодим твоју пету.

До болнице су се договорили око међа и стриц му је обећао да га неће тужити, али је болница морала пријавити милицији да имају пацијента са простријелном раном. Тих дана је непрестано падала киша и сви потоци су набујали, па и рјечица што тече кроз наше село. Тетак је знао да му не гине хапшење и, чим је киша стала, кришом је претестерисао брвно преко кога ће милиционери морати да пређу због набујале воде. Првог дана без кише пошли су по њега Свети Петар, Крстан и Микан, оставили дип на раскршћу у Кнежици и наставили да газе благо до нашег села и брвна на рјечици. Командир Петар је први закорачио и заједно са пререзаним деблом стровалио се у воду, чија је струја стала да га преврће и односи, да су га његови пратиоци једва стигли и добро се помучили извлачећи га из леденог и брзог потока.

На суђењу, које је покренуо општински јавни тужилац, тетак и његов стриц су се измирили и обојица тврдили да то није било због међе него да је пушка случајно опалила, па је тетак добио благу казну. Хтјели су да призна да је он претестерисао брвно, а он им се смијао у брк, говорећи како је његова кућа на другом крају села и нека питају Цвијиће, пред чијом је кућом брвно, да ли су некога видјели или шта чули на том мјесту прије доласка милиционера. На судијино питање да ли зна колико је било степени тог јутра, одговорио је да је било бар плус девет, на шта је судија прочитао из пријаве да је било петнаест степени испод нуле

– У мојој кући, ни кад се ноћу ватра угаси у шпорету, жива не пада испод девет степени – мирно је одговорио тетак – а да је било толико хладно колико су написали, рјечица би се замрзла и могли су је прећи преко леда а не брвном.

Полугодишњу казну одлежао је у бањалучкој Црној кући, тако да га је тетка могла посјећивати и доносити му пакете. На његово тражење, у пакет му је ставила и флашу шљивовице, коју је управник затвора при прегледу одузео и, са другим флашама алкохола, закључао у канцеларији.

Са њим у ћелији био је и извјесни Мирко из оближњег бањалучког села, који је, као и он, кажњен са шест мјесеци затвора „због иживљавања на комшији друге националности”, писало је у пресуди. Било је то на Савињдан увече, кад је у кафани затекао комшију Мату, усташу који је на почетку 1942. године убио Мирковог оца, стрица и најстаријег брата на њиховом прагу, те запалио кућу. На тавану су се сакрили мајка са Мирком и другим сином, па кад се ватра разбуктала а убице отишле даље да убијају и пале по селу, узела их је у наручје, скочила са тавана и при паду ишчашила кук. Послије рата су убицу осудили на петнаест година затвора, али су га пустили послије једанаест, те се вратио у њихово село. Мирко је тражио да му келнер донесе гајбу пива, да части комшију Мату, захваљујући му што га је на вријеме ослободио од оца, стрица и старијег брата, јер да су живи, он би им био слуга, те стао флашу по флашу да му пролијева на главу. Напољу је било двадесет и пет степени испод нуле и, сав мокар, Мате се није усудио да бјежи и смрзне се, те је ћутао и трпио. А кад је келнер донио и другу гајбу, упала је милицијска патрола и Мирка са лисицама одвела у затвор.

Од тог страшног догађаја дјечак је почео да муца, што никада није успио да излијечи. Слушајући његово муцање, тетак се досјетио како да се дочепа ракије одузете из пакета. Кад су се враћали из шетње, њих двојица су покуцала на управникова врата и он је изишао из канцеларије а Мирко је стао да му тобоже објашњава због чега су му дошла њих двојица. Напрежући се да разабере из његовог муцања шта хоће да му саопшти, управник није приметио како се тетак шуња у канцеларију. Извукао је своју флашу из витрине, сакрио је под затворску блузу и частио све у ћелију за скори излазак на слободу.

* * *

Моја баба, а његова ташта, имала је отечене зглобове и носила је на руци велики бакарни прстен, јер јој је врачара рекла да то помаже против реуме. Једном приликом ју је зет срео на друму и, тобоже се обрадовавши што је види, пружио јој руку да се поздраве. Тек кад је дошла кући, видјела је да јој на прсту нема љековитог бакрењака. Убрзо је дошао тетков млађи син и донио јој прстен.

Кад је послије неког времена и сам свратио код нас, рекао је мојој баби да се никада неће излијечити с тим прстеном. И њему је тако друг

из зеничке ћелије Пицан савјетовао да спава са мрежицом на глави како би исправио клемпаве уши, али нема од тога вајде.

– Чим скинем мрежицу, уши одмах полете свако на своју страну – каже и за шилт скида капу са главе, да му сви видимо отромбољене ушне шкољке. – Као да напасам краву и крмачу, па бјеже једна од друге.

Дјед је још горе прошао. Зет му је пред задружним дућаном нешто повјерљиво испричао на уво и неопажено извукао новчаник из унутрашњег џепа. Предвече је дошао нашој кући и упитао дједа знали гдје му је шајтов, а дјед је одговорио да је тамо гдје и увијек, у џепу одијела.

– Јеси ли сигуран? – уозбиљио се тетак. – Ако је тако, онда је некоме другоме код Шарчевићкиног плота исп’о новчаник пун пара. Сигурно је тражио од удовице што и други, па наишао онај њен стални швалер, те збрис’о главом без обзира, не осјетивши ни да му је шајтов исп’о. ’Ајде погледај, богати, па ако је твој у капуту, да идем даље да питам чији је овај.

Дјед је отишао у собу и одмах се вратио, а зет га је сачекао са новчаником у испруженој руци.

– Гдје кажеш да си га нашао? – упитао је дјед, гледајући да ли шта фали унутра.

– Поред Шарчевићкиног плота. Не знам што си га прескакао.

Дјед је био ратни инвалид и није могао ни пријелаз у плоту да пређе, камоли да га прескочи, а Шарчевићка је била удовица средњих година и њен плот су радо прескакали сеоски бећари.

– Не бих се љутио да је тако, зете – рекао је дјед и пружио му стодинарку. – Да наградимо поштеног налазача.

Тетак ипак није све вратио тасту – задржао је његову инвалидску књижицу за бесплатну возњу возовима и аутобусима, те је послје неколико дана отпутовао да по Босни и Херцеговини обилази своје другаре са робијања у Фочи и Зеници. На путовању кондуктери нису посумњали у његову инвалидност и црвену књижицу, али се за то врло брзо сазнало у нашем селу.

И дјед је тих дана ишао на пут, у Теслић гдје је имао бесплатан боравак у бањи. Кад му је кондуктер затражио карту на преглед, он му је по свом обичају рекао:

– Дико, ја сам војни инвалид, имам право на бесплатну возњу.

Кондуктер је објаснио да му ипак мора показати књижицу, како би уписао број, пошто често имају контроле у аутобусима. Дјед се латио новчаника и тек тада схватио зашто му је зет „нашао” новчаник, извинио се кондуктеру и први пут у животу купио аутобуску карту.

II

БОРБА ЗА БОРАЧКИ СТАЖ

Највећу муку тетку је задавало како да докаже да је био партизан и добије борачку пензију. Иако су многи знали да је био храбар бомбаш о чијим се подвизима често причало, сви су одбијали да му буду свједоци, а без изјава два свједока са признатим учешћем у партизанском покрету све му је узалуд, јер је своја документа из рата и ордење давно погубио.

Још више се наљутио када су му жени признали борачки стаж, иако је она била само скојевка пред крај рата и није никада ни метак испалила.

– А ја сам три године носио главу у торби и то сви знају и сви се праве луди – гунђао је досипајући ракију у чокањче и смишљајући пакост за тетку.

У затворима Зенице и Фоче, гдје су га слале дубичке судије због крађа и куповине оружје за које никада није тражио дозволу – „Што да је тражим кад ми је не би дали”, говорио је на суду – научио је да се редовно тушира, па је у ћошку шупе направио туш кабину. Стављао је на греду канту топле воде и полако је нагињао повлачењем конопца, тако да се млаз сливао преко главе. Ишао је на шишање чешће од других и чешљао се на раздјељак кад год скине капу. Бријао се сваког јутра, водећи рачуна о дужини чекињастих зулуфа, и образе дуго трљао лосионом, да мириши док купује цигарете у задружном дућану. Имао је најдужа стопала у селу и носио је обућу број 47, ципеле увијек чисте, изгланцане, и чизме опране као да не газе по блатњавим сокацима и авлијама.

На његов туш се навикла и тетка, те се туширала кад год би негдје кретала. Тог дана је требало да оде на борачки састанак и, кад је ушла у шупу да се окупа, тетак је сачекао да она све скине са себе, па истрчао на друм и повикао из свег гласа:

– Ама', људи, помагајте, ено ми се жена објесила у шупи! Помагајте ако за бога знате!

Неколико комшија је одмах појурило да је спасава. Прескочили су ограду и потрчали у шупу, грунули на врата која су пала под снажним притиском. Нису је одмах угледали, него само конопац како висе са греде, те су пришли ближе и запрепастили се видјевши је голу и мокру. Она је вриснула, пала на влажну сламу и, постиђена, дрхтала цијелим тијелом, које је покушавала да сакрије чуперцима сламе.

И комшије су биле постиђене. Оборених глава изишли су из шупе, а тетак је стајао наред дворишта са флашом у једној и чашом у другој руци, нудећи их ракијом.

Враћајући се из дућана, гдје је ишао само кад остане без цигарета, тетак сретне непознатог старијег човјека, који је управо изишао из аутобуса. Човјек је био лијепо обучен, са платненим шеширом на глави и тамним наочарима. Тетак застане и странац га упита гдје је кућа мог дједа. Пошто и он иде у том правцу, радо ће му показати, понудио му се тетак, а странац му је успут испричао да су њих двојица ратни другови, рањени у истој бици – дјед у кук а он у око, па је пошао да га види и чује како живи, да му упозна фамилију, а и да се присјете ратних дана.

На помињање ратних заслуга, тетак је одмах пожелио да им се свети, и то ђутуре, обојици. Ни овога пута није му било тешко да смисли неку псину – дошло му је само од себе да странцу каже како је његов ратни друг понекад лоше нарави, али је најгоре то што је доста глув и да ће морати, ако буде расположен да га пусти у кућу, да виче из свег гласа како би га овај чуо. Замолио га је да сечака пред капијом, а он отишао тасту у кућу и објаснио да је неки његов ахбаб из рата дошао да га види, да нема једно око и да је много глув, па нека виче што јаче како би га чуо.

Да би га дјед препознао, гост је скинуо наочаре и шешир, а онда су се изљубили и питали за здравље, гледајући да буду што гласнији. То надвикивање је трајало док им је моја баба сјекла шунку и кобасицу, сипала ракију и кувала велику цезву кафе. Кад им је сипала кафу у филцане, дјед јој се тихо пожалио:

– Видиш ли ти, жено, да је овај глув као топ?

– Како ја, кад си ти, шта причаш то? – скочи као опржен изненађењени гост.

– Ти, ти, богати, тако ми је рекао овај што те је довео – би дједу непријатно да му призна да му је то зет.

– Ма то је и мени рекао за тебе, бог га не убио! Баш нас је намагарчио. Утом у собу уђе и зет, грохотом се смијући.

– Е, то ти је, стари, зато што си свима у селу свједочио да су били у НОБ-у, а само мени, свом зету, нећеш – осветољубиво рече тетак кад се довољно накикотао.

Тетак се и даље није мирио са чињеницом да се у селу повећава број борачких пензија и да само он не може никако да је се дочепа. Није крио завист и сваки пут би нашао начина да увриједи „лажне борце”, поштовање показујући само према људима који су рат провели у логорима, те им никакви свједоци нису могли промијенити биографију и испословати пензију.

На сваком кораку је показивао колико је киван на лажборце, како их је звао. Смишљао им је што веће пакости, гледао како да им подвали и учини их смијешним. Поготово је побјеснио кад је један од њих почео да зида велику кућу, на плацу који није био на главном друму, како не би бола очи сељацима који су знали каква је кукавица и да је у рату бјежао од сваке борбе и политике.

Тетак је прво рекао комшијама, који су свједочили тој кукавици, да ће му мајстори до увече покрити кућу, због чега се од јутра девет прасади пече на ражању, а наручио је и камион пива из бањалучке фабрике, јер хоће цијело село да части и за пензију и за кућу. Наставио је да шири вијест, мада се она тог дана ширила по селу и без њега, те је у сумрак цијело село похрлило на славље, носећи флаше ракије и друге поклоне дарезљивом комшији. Убрзо је сокак, који је водио од друма до нове куће, био препун разочараних људи, тешко помирених са чињеницом да зидови ни до плоче нису стигли и да се неће омастити печеницом, ни налокати пива.

Сутрадан је Пиждров пресрео комшију пред задружним дућаном и стао да му се извињава што је био спријечен да дође на славље.

* * *

Иако им је био зет, нису хтјели да му свједоче ни мој отац, партијски секретар у селу, ни мој дјед, предсједник борачке организације.

Једног поподнева је дошао у нашу кућу сав зајапурен и стао испред мог оца да маше некаквим папиром, уносио му се у лице и викао:

– Ево, и ја добио пензију! Све су ми признали, све! И НОБ, и Фочу, и Зеницу, и шест мјесеци у Црној кући, све!

– Не лупај ту, тако ти бога, зете! Кад је то и у којој држави у радни стаж урачунато лежање по затворима? – одговорио му је мој отац.

– Ја тамо, друшкане, нисам лежао, него био келнер у Фочи и радио у зеничкој ливници, тамо и крв пропљувао! Даће ми, ако је по правди и ако бог да, и инвалидски додатак.

– Сам си крив што те је то задесило, али се због тога не добија пензија – наставио је отац да се убјеђује с њим. – Ти си тамо био кажњен, а сада би да те награде!

– Добро, кад је тако, откуд ми онда ово рјешење?!

– Дај да га видим!

– А, не, не, у твоје прљаве руке не дам! Ево, нека ово невино дијете прочита, довољно је писмен. Узми, сине Владо, па нам прочитај! И читај полако! Тетак да ти ужива, а ова овдје комуњара нека пукне од једи! Је л' ово штамбиљ?

– Јесте, тетак, штамбиљ је општински.
– Општински, општински, а и потписано је, видиш ли?
– Видим, видим – поново сам потврдио.
– А сада да и овај твој отац чује, читај од почетка, ни једну да не прескочиш.

Тако сам кренуо од заглавља, ријеч по ријеч, његово име и презиме, адресу, и схватио да је то пасош за продају телета, али нисам хтио да цинкарим ни разочарам тетка.

– Ма прескочи објашњавања и дај, прочитај свом оцу колика ми је пензија. Ево ту, видиш ли?

Биле су то цифре на колико килограма је процијењена тежина телета, колико се може за њега добити новца и колика такса да се плати. Он ми је показао прстом на средњу цифру и кад сам је изговорио, мој отац се запањило и треснуо капу о под:

– Лажете обојица! То је немогуће! Хеј, па твоја пензија би по томе била колико двије моје плате! Ни онај амерички пензионер у Читлукку нема толику! Дај да видим!

– Не дам! – тетак је скочио и зграбио хартију из мојих шака. – Себи руке, да их не бих одсјек'o! Зваћу те првога, кад ми поштар донесе пензију, па да је заједно избројимо – рекао је и изјурио напоље, а мој отац је, богорадећи, отворио флашу и натеглао дуг гутљај ракије.

* * *

Кад је умро комшија који је уз борачку пензију имао још инвалидски додатак и додатак као носилац првоборачке Споменице, његова удовица је сваки час долазила код мог дједа да јој објасни зашто је мужевљева пензија сада смањена, готово преполовљена. Дјед јој је више пута стрпљиво објашњавао да то више није његова него њена породична пензија, а породичне пензије се смањују за тридесет одсто, те да више нема право на додатке јер није она ни ратни војни инвалид, ни првоборац. Њој то није никако било јасно, или се није могла с тим помирити, те је послије неколико дана поново долазила и дјед је почео да се крије кад је види да скреће у двориште.

Удовица је досађивала и другим људима, поготово поштару, као да је он лично одлучио да јој се преполове мужевљева примања. Убрзо су почели да је избјегавају и други у селу, губећи стрпљење и живце кад крене да им кука као да је остала без динара.

Слушајући то њено закукавање на сваком кораку, тетак је дошао на идеју како да је напузда на мог дједа, коме није праштао што неће да му свједочи за пензију. Исјекао је парче новинског листа и дошао удовици у кућу:

– Став' де кафу, снашо, и немој да жалиш ни кафу ни шећер, а могла би наћи и ракије, да частиш, јер имаш зашто! Доста су те ове сеоске замлате лагале! Ево ти доносим црно на бијело!

– Ма шта то, драги Здравко, о чему ти то?

– О твојој пензији, женска главо! Нашао сам у новинама, ево – замахео је парчетом листа испред ње – све лијепо пише. Стави кафу па да ти читам. И упали сијалицу, не видим ти најбоље у овом мраку.

– Ко је видио палити свјетло у подне? – побуни се она, сипајући воду у цезву.

– Ма ситна су слова, упали ти само. Сада ћеш имати пара толико да ће моћи све сијалице да ти горе и дању и ноћу. Слушај добро! Даклем, многи читаоци су нам ових дана послали писма у којима питају за своја права кад су у питању породичне пензије удовица ратних војних инвалида и споменичара. Увидом у Службени лист СФРЈ и консултовањем службеника Завода ПИО и СУБНОР-а, можемо вам с пуном моралном и материјалном одговорношћу саопштити да се права покојника у овом случају у потпуности преносе на брачног друга, те се њихова права, законом загарантована, не могу мијењати нити умањивати примања која су имали за живота...

Удовица се толико занијела слушањем да је вода у цезви скоро сва испарила. Сва зајапурена, замолила га је да још једном прочита и он јој је дословце поновио свој измишљени текст.

– Ма знала сам ја да неко хоће да ме насамари и доведе ме до просјачког штапа – закључила је удовица, усула му кафу у филцан, спустила на сто цезву и кристални сервис са ракијом, да сам сипа и досипа, а она одјурила мом дједу.

– Какав си ти то предсједник Савеза бораца кад обмањујеш и лажеш жене првобораца? – осула је ватру на њега одмах с врата. – Тужићу и поштара и тебе! Има да надокнадите сваки динар од мог покојника, бог душу да му прости!

Дјед се прво изненадио, а кад жена није престала да гунђа и пријети судом, замахнуо је штапом и мало је фалило да је удари преко дебеле стражњице. То ју је мало смирило и она рече да је сада читала у новинама да има право на сва мужевљева примања у цјелини.

– Како си могла да прочиташ кад не знаш ни да се потпишеш него због тебе и твог кажипрста поштар мора с пензијом да носи и јастуче за туш, да му овјериш признаницу?

– Откуд ти то знаш? – изненадила се она. – Ја га сваки пут почастим, а магарац ме олајава по селу.

– Ко ти је то чит'о? – хоће дјед да истјера ствар на чистац. – Ко те је тако дебело слаг'о.

– Није ме слаг'о, него ми рек'о која су моја права и да то вас двојица, а и цијело село, кријете од мене. Има да се до Тите жалим!

– Ако ми кажеш ко ти је напунио уши, ево, ја ћу да ти напишем жалбу у Маршалат – потегну дјед главни адут да сазна истину.
– Један човјек у кога имам повјерења и не бих да га шпијам.
– Има ли тај човјек име, то те питам?
– Има, али то није важно.
– Важно је, итекако. Не могу ја писати жалбу испред Савеза бораца док тај паметњаковић и мени све то не прочита и објасни. Ма, да то није мој зет?
– Јесте он – признаде напокон удовица, сад већ и сама сумњајући да је он све то измислио.
– Е, нашла си коме ћеш вјеровати! – одахну мој дјед. – Гдје му је тај чланак?
– Новине су код њега, а он, ено, сједи код мене и пије.
Дјед је као младић, без штапа, кренуо испред ње, да је она морала пружити корак како би га пратила.
Али је зет већ био отишао из њене куће, оставивши празну кристалну полувоку.

* * *

На крају је и тетка, видјевши да је враг однио шалу, морала да моли свог оца да свједочи у Општинском комитету СУБНОР-а, како би јој мужу издали ту свемогућу потврду о учешћу у НОБ-у од прољећа 1942. до краја рата. Нису имали исто презиме, а дјед је прећутао и да му је то зет, или је бар тако говорио кад су се неки чудили како се то може за зета свједочити. У тим сеоским ишчуђавањима, понављавала се и дједова реченица из изјаве: „Ономе ко се до рата шуњао око кокошињаца и крао кокоши, није било тешко ни зазорно да се пришуња сваком бункеру, и кад нико други не би смио, и убаца бомбу у њега.”

Тако се мом тетку испунио дугогодишњи сан кад му је поштар донио рјешење, овога пута право, мада са скромном цифром. Доказао је селу како и он има иста права. Док је частио поштара за предуго чекању вијест, није одолио да се не нашали на ручан таста, те је замолио поштара да му прву пензију донесе у најмањим апоенима, а његовом тасту у најкрупнијим.

Тог дана, кад су сви пензионери у селу ишчекивали поштара с пензијама, он је отишао код таста, са флашом ракије у џепу, да му се тобоже још једном захвали на разумијевању и лијепој изјави у СУБНОР-у. Код њега га је и поштар затекао и пружио му дебели смотак новчаница у плавој ковери, у коју је тетак само реда ради завирио и извадио једну новчаницу да части поштара, гурнуо га у џеп и поново извадио, како би и мене почастио.

– Богме је, зете, одебела та твоја коверта, пост јој љубим! – рекао је дјед, док је поштар стављао пред њега неколико *Тити*, најкрупнијих банкнота.

– Мора да сам добио и заостатке за све ове године док се ти ниси наканио да ми свједочиш – мирно је одговорио тетак, тобоже још једном одмјеривши дебљину и количину новца у коверти.

Дјед је мрзовољно заклимао главом.

Било је то почетком немирне 1968. године и село је убрзо престало да се бави нагађањем колика је Пиждровљева пензија. Мушкарци су све мање окупљали у биртији а све више слушали радио и телевизију, не би ли сазнали и разбистрили шта се догађа са студентима у Београду јуна мјесеца и са руском интервенцијом у Чешкој тог августа. Ја сам првог септембарског дана отпутовао на даље школовање, а кад сам на Дан републике дошао кући за празник, дјед ми рече да је тетак Здравко поново у затвору.

Овога пута је тетак одлежао три мјесеца у бањалучкој Црној кући, али сада није био затворен због крађе, нити због скривања непријављеног оружја, већ због језика. Његов комшија је пекао ракију и он је свратио да проба каква је, отпио гутљај-два и, забринутио заклинавши главом, рекао:

– Ово, људи, неће ваљати. Опет печете слабу ракију, а знате да Руси пију само јаку, бар тридесет гради!

Неко га је још ујутро пријавио милицији. Свети Петар и Микан, појачани тројицом младих милиционера, затекли су га како руча. Дозволили су му да заврши објед а он њима да му без икаквог отпора ставе лисице на руке.

III

ЗАВРШНИЦА НЕОДРЖАНОГ ГОВОРА

Изборивши се да се и њему озваничи учешће у НОБ-у, тетак је постао уљуднији кад дође код нас кући, сваки пут донијевши мојој баби на поклон мало паковање шећера у коцке, да се она и дјед нису могли начудити тој промјени.

Дјед је имао у штали пар коња, Зекана и Лелу, с којима се поносио и ријетко је дозвољавао оцу да их упреже у кола, већ их чувао за чезе у којима се возио на зборове по селима и на прославу Дана устанка у Милића Гају. Зекан је био јак и послушан коњ, није било терета који он не би могао да вуче, па се говорило да он тегли и кола и Лелу, дједову љубимицу. Ождријебила се код дједа и он ју је више волио и ма-

зио него Зекана, иако је била мушичава у колима и сем дједа никоме није дозвољавала да јој прилази, спремна да угризе и удари задњим ногама. Нешто мирнија је била с нама дјецом, а одрасли су је избјегавали, бригу о њој препуштајући искључиво дједу.

Кад би попио ракијицу и кафу код нас, тетак је одлазио у клозет иза штале да мокри. Неопажено би узео двије-три коцке шећера из кутије коју је донио баки, мени намигнуо и изишао, а бака и дјед су се чудили што ли се толико задржава, плашећи се да је опет почео да краде.

Послије неког времена, тетак рече мом дједу да ће, у знак захвалности што му је овај свједочио за борачки стаж, припитомити Лелу.

– Немој да се главом шалиш да јој приђеш, јер нећу да због будале идем на робију ако те кобила убије.

– Реци ми само, стари, гдје је она сада, нисам је видио у штали – наставио је тетак, не обзирајући се на увреде.

– А гдје би била? Пустио сам је да пасе у воћњаку – одговорио је дјед љутито.

– Па што ја онда овдје дангубим? Идем у воћњак, а ти дођи да видиш како ми Лела неће ништа – мирно рече тетак и хитро изиђе напоље.

– Ја помислио да ми се зет спаметио кад се дочеп’о пензије, а он још гора будала – гунђао је дјед, облачећи кожун. – Идем да смирим кобилу док није касно.

Већ на прагу дјед се стао крстити и нијемо гледати Лелу како иде иза зета који је, прекрстивши руке на дупету, нехајно ишао испред ње. С времена на вријеме би му пришла и мало га гурнула њушком у леђа, а тетак би тобоже посрнуо.

– Шта си јој урадио, ђаволе ђаволски? – стала је и баба да се крсти у чуду.

– А сада ћемо се, Лела, нас двоје и да пољубимо! – тихо је рекао кобили тетак, али смо га и ми чули, те је дјед узвикнуо:

– Будало, не ради то! Одгрише ти нос, носоњо један!

Тетак је тобоже обрисао усне, тако да нико од нас није видио кад је ставио двије спојене коцке шећера у уста, које је Лела одмах зграбила губицама а тетак је гласно цмокнуо.

– Ето видиш, стари, да од Леле нема питомије животиње у селу – побједоносно је саопштио тасту. – Ко је фин према њој, биће и она према њему. – Оди, Владо, да је и ти помазиш!

– Не мијешај дијете, настрадаће – повикала је баба, а дјед је трљао очи и ћутао.

Ја сам једва дочекао да ме позове и одмах сам притрчао, а он ми је тутнуо у шаку коцке шећера које сам на отвореном длану пружио Лели, а другим, сав узбуђен, стао да је милујем по челу и гриви.

– Па у затвору, гдје би другдје – одговорио ми је тетак кад сам га питао гдје је чуо да коњи воле шећер. – Од свог највећег учитеља Пицана!

Не знам да ли је од Пицана научио и како да гата кравама које почну да слабо дају млијеко, али се једног прољећа у селу прочуло да Здравко Пиждров зна да прича с кравама и кад их он омађија да дају бар дупло више млијека. Тако су, за сваки случај, навалиле да му долазе и жене чије краве нису смањивале количину млијека у кантама.

Тражио је да му се, кад доведу краву „на третман”, донесе нова кошуљу и пар клинова за брначу. У свакој кући било је кошуља у неотвореним кутијама, јер је то најчешћи поклон кад су славе и сватови, а и вјешале су се на греде за поклон зидарима кад се покрива нова кућа, те су се жене радовале што не тражи паре за своју услугу. Кесу са кошуљом би окачио крави на рог а клиновима би млатио око главе и вимена, мрмљајуће крави у уво необичне ријечи, чије значење жене нису могле одгонетнути. Послије „третмана” рекао би да се крави мора рано ујутро, прије муже, српом насјећи сепет траве на девет међа и то девет дана заредом.

Већ за дан-два крава би почела да даје више млијека и жене су се надметале која ће више да хвали теткову врацбину. Питао сам га како то успијева, а он се насмијао, помиловао ме по коси и рекао:

– Ништа лакше од тога! Па знаш ти свог тетка, Владо, а и то да од робије нема боље школе. Ове глупаче нису довољно храниле краве преко зиме, па су оне морале смањити млијеко, а ја сам их упутио да им доносе траву са међа, а то је најбоља трава, и то рано ујутро кад је још влажна.

– А зашто си им рекао да бацају со по слами коју им простиру? – наставио сам да га испитујем.

– Оне мисле да је и то врацбина, а ја сам то рекао како би краве појеле и сламу испод себе, јер оне воле со више него коњи шећер, а онда попију и доста воде.

– А што мораш да им качиш кошуље на рогове и млатиш клином око њих.

– А што, а што? – тобоже се љутнуо тетак што га толико испитујем. – То нећу да ти кажем! Нећеш ваљда да учиш за судију кад ме стално нешто испитујеш?

Није ми рекао, али се и то сазнало, јер га је мој отац видио на пијаци у Босанском Новом како продаје кошуље, а једног предвечерја, кад сам дошао по лилу, коју је он мени и синовима правио сваког љета од трешњевог коре, затекао сам га како у истесане пречке за брначу углављује клинове. Позвао је синове, да се договоримо чија је која лила, а

они ми се похвалише да ће их отац прекосутра возити на дубички ва-шар, гдје ће да продаје брначе, којих има читаво туце, те ће њих дво-јица да их чувају од лопова.

* * *

Пошто је због поткрадања имовине отпуштен из задруге тракториста Марин, тетак га је позвао да му буде ортак у једном веома озбиљном послу. Мало-мало па их неколико дана нема у селу. Људи су нагађали, али никоме није падао на памет прави разлог њиховог избијања. То-лико је био тајанствен, да ни тетка није ништа знала.

Оних дана кад су боравили у селу, више су били у биртији него код куће. Марин је обилато чашћавао задругаре, захваљујући им се што су га ослободили волана и дрндања у трактору по тврдим ораницама, те сада ради и живи како је само могао сањати.

Послије неколико мјесеци, кад се Марин похвалио жени како је до-шао до велике суме новца, сазнали смо шта су све то вријеме чинила њих двојица. Жена му прво није вјеровала, а када ју је убиједио у исти-нитост свог признања, било ју је срамота да то икоме каже, али не за-дуго. Прво је отишла код моје тетке и њој се појадала на њих двојицу и зачудила се што је то моја тетка мирно примила.

– Шта сам ја, сестро драга, све доживјела од Здравка, више ме ни-шта не може изненадити – објаснила јој је тетка, видјевши да се ком-шиница чуди њеној равнодушности. – Сама сам га бирала и изродила синове с њим, а све друго што чини нека сам одговара пред народом, судовима и богом.

Разочарана мојом тетком, Маринова жена је кренула да код других познаница тражи утјеху, па је тако и прича кренула кроз село. Пошто ни сама није много знала, морала је понешто и домислити, а и други су у препричавању гледали да штогод додају. Тако сам ја био једини, поред њих двојице, који је знао како се заиста одвијао њихов подвиг, како га је тетак назвао кад ми је све потанко казао.

Била је то теткова замисао за коју се Марин загријао, те га је пожу-ривао да што прије крену на посао. Украли су из управникове канце-ларије блок са признаницама које је Задруга издавала за откупљену робу и један од задружних штамбиља, те се „отиснули у авантуру”.

Очекивао сам да се заиста радило о авантури, а кад ми је рекао да су све вријеме ишли по муслиманским селима у приједорској општи-ни и скупљали од народа прилоге за тобожњу градњу Џамије у Читлу-ку, нашем селу, разочарао сам се и прошла ме је воља да даље слушам. Није било начина ни да га ућуткам ни да одем, те сам се правио да па-жљиво пратим његово приповиједање.

Због турског имена села, тамошњи сељаци нису ништа посумњали, нити су могли наслутити да је оно насељено само хришћанима, те су радо давали пристојне своте новца, а тетак им је потписивао признанице, овјеравао их задружним печатом и обећавао да ће их позвати на прославу кад џамија буде завршена. Било је добростојећих породица, које нису хтјеле да у дарезљивости заостају за другима, али и сиромашних, чији су дарови били скромни.

У Хамбаринама су наишли на побожног сељака са деветоро дјецe, који је почео да плаче што нема ни динара да им да. То их је обојицу потресло и сутрадан су отишли на приједорску пијацу и купили стеону краву, коју су дотјерали пред сиромашову кућу. Његова жена им је љубила руке а он се из свег гласа захваљивао, да су и комшије пришле да се захвале, говорећи им да су тиме заслужили севап код Алаха већи и од зидања џамије.

Уживљени у своје лажно посланство и опијени срдачноћу побожног свијета у тим селима, тетак и његов ортак су бивали мање опрезни. Престали су да мисле на милицију која све кад-тад дозна. Кад су у биртији, гдје су ручали, видјели четворицу униформисаних мушкараца, нису ни слутили да су дошли због њих двојице. Ови су сачекали да они заврше јело и послали келнера да им наплати, те док су њих двојица хвалили храну пред келнером, без икаквог објашњења ставили им лисице на руке. „Хеј, нисам попио пиво!” викнуо је тетак и онако, са лисицама око зглобова, објема шакама ухватио криглу и надушак је испио, док је Маринова кригла остала непопијена на столу.

Ујутро их је у ћелији пробудила галама пред станицом милиције. У силној вици и стрци разабрали су да се помињу Абид и Ђамил, како су се представљали по селима. Сви окупљени су својим образима гарантовали за поштење њих двојице. Пошто се број окупљених повећавао, на крају су милиционери морали да откључају ћелију и пусте их међу народ који је стао да их грли, радостан што их је избавио из затвора.

* * *

Тетак је често говорио: „Вала се нико у овом селу није више нарадио од мене и попа,” што је оца Гавру љутило, па га је најрађе избјегавао. И тетак је њега избјегавао, те кад га је поп угледао како му прилази послије богослужења, изненадио се и уплашио, размишљајући какву ли је смицалицу овога пута смислио.

– Помоз’ бог, оче Гавро! – почео је тетак озбиљним тоном. – Ево дошло вријеме да и нас два озбиљно попричамо.

– Бог ти помогао – узвратио је поп. – Само нисам сигуран да си ти икада и са ким озбиљно разговарао.

– Нисам, ту си у праву. Али није ни било разлога за то. Ово сада је нешто сасвим друго.

– А то је?

– То је вријеме у коме се треба мислити и на смрт.

– Ма ти си још млад, гдје да ти то пада на памет?

– Здравко је о свему мислио унапријед и никада ништа није дочекао неспреман, па нећу ни ту ствар да заборавим. Зато хоћу да озбиљно причамо.

– Добро, кад си навалио, да те чујем.

– Имам једну молбу на тебе. Хоћу, попе, да као и другима у селу, и мени одржиш опело, а кад ме донесу до гроба, да одржиш и бесједу. Хоћу, попе, да ме хвалиш као све што хвалиш.

– Како то мислиш да те хвалим?

– Тако, да набројиш и похвалиш ме за све што сам радио у животу.

Поп се ту прво прекрстио па се успротивио:

– То, Здравко, не бива! Сви би ми се смијали на сахрани када бих хвалио шта си све чинио.

– Посао к’о посао. Осим тога, зар се о мртвима не говори само најбоље? За то што сам био лопов и ратовао са милицијом, ја сам дебело одлежао, али сам живот проживио по свом ћефу. И шта ту има ружно? Нисам никога убио, никога оклеветао, ничију кућу запалио. Све казне сам у цјелости одлежао, никада нисам написао жалбу на пресуду, нити молбу за скраћење. Бог и највећим зликовцима прашта, а ти не би свом комшији Здравку опростио и похвалио га за његов начин живота. Е, попе, попе, никаква си ти вјера, а најмање православна – љутито је завршио тетак и удаљио се из цркве.

* * *

Разочаравши се у попа, ја сам му остао посљедња нада, како ми је рекао кад сам тог љета дошао код мајке на годишњи одмор и он свратио да ме види. Препричао ми је разговор у цркви, те је одлучио да оца Гавру више не види очима, а да му говорник на сахрани будем ја.

– Ти знаш сав мој живот, пред тобом нисам никада ништа крио, а и најпаметнији си не само у својој породици, него у цијелом селу, ја кад ти кажем.

Побунио сам се због таквог претјеривања, али се он није дао омести:

– Ја сам то теби сто пута хтио рећи, али ми било непријатно, јер знам да си ти скроман и да не волиш да те хвале. Не бој се, нећу те више хвалити. Једном сам то морао рећи и, ето, рекао сам сада и с тим завршио. Е, сад, оно због чега сам дошао, а ти немој к’о поп да ме раз-

очараш. Хоћу кад умрем да ми ти говориш над гробом и да похвалиш све што сам у животу радио. Ништа да не прескочиш, а ти све знаш, јер тетак је теби увијек истину говорио о себи.

Радо сам пристао да то урадим, говорећи му да је прерано за такве црне мисли, да је живот пред њим. Био сам у праву, јер је тетак проживио још цијелу деценију и доживио дубоку старост, а кад је умро – ја нисам одржао ријеч. Био сам предалеко од нашег села и гробља, на другом крају планете, те ово сјећање на мог доброг тетку, које биљежим у Перту, десет долина послје његове смрти, заправо је мој неодржани говор над његовим гробом у нашем завичају.